

O'QUVCHINING FORTEPIANOGA BO'LGAN QOBILIYATINI ANIQLASH VA MASHIQLAR USTIDA ISHLASH O'QUVCHINING APLIKATURA BARMOQ HARAKATINI ANIQLASH

Pishaddinova Shahnoza Baxitbay kizi

Nukus davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola talabalarning aplikatura va barmoq harakatlarini bajarish qobiliyatini baholashning turli usullari, o'quvchilarni duch keladigan umumiy muammolarni muhokama qilish, texnik qiyinchiliklarni hal qilish, strategiyalarini taqdim etish va aplikatura hamda barmoq harakati ko'nikmalarini oshirish uchun mashqlar va repertuar tanlashning muhimligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: fortepiano, aplikatura, dinamika artikulyatsiya repertuar.

KIRISH

Fortepiano chalish nafaqat musiqiylik, balki texnik mahoratni ham talab qiladigan murakkab mahoratdir. Fortepiano o'qituvchisi yoki musiqa o'qituvchisi sifatida talabning fortepiano chalishni to'g'ri o'ynash qobiliyatini baholash va ular duch kelishi mumkin bo'lgan har qanday texnik qiyinchiliklarni aniqlash juda muhimdir. Fortepiano texnikasining muhim jihatlaridan biri aplikatura va barmoq harakatining bajarilishidir. Aplikatura silliq va samarali o'ynashni ta'minlaydigan barmoq harakatlarining tez ketma-ketligini anglatadi. Talabning aplikatura va barmoq harakati bo'yicha malakasini tushunish va baholash maqsadli ko'rsatma va yo'l-yo'riq berish uchun juda muhimdir. Ushbu jihatlariga e'tibor qaratish orqali o'qituvchilar talabning muvaffaqiyatini samarali baholashlari va ularning aplikatura va barmoq harakati qobiliyatlarining o'sishiga yordam berishlari mumkin.

Talabning fortepiano chalish qobiliyatini baholash ularning kuchli va zaif tomonlarini tushunish uchun juda muhimdir. Bu o'qituvchilarga har bir talabning individual ehtiyojlariga qarab o'z yondashuvlarini moslashtirishga yordam beradi, samarali va maqsadli ta'limni ta'minlaydi. Talabning qobiliyatini baholash orqali o'qituvchi mos keladigan qiyinchilik darajasini aniqlay oladi va o'sish va taraqqiyotni rag'batlantirish uchun tegishli vazifalarni taqdim etadi. Texnik qiyinchiliklarni aniqlash musiqiy jumboqni echishga o'xshaydi. Bu o'qituvchilarga talaba qiyin bo'lishi mumkin bo'lgan aniq sohalarni aniqlashga va ushbu qiyinchiliklarni engish uchun ko'rsatmalar berishga imkon beradi. Barmoqlar harakati, qo'llarning pozitsiyalari yoki muvofiqlashtirish bilan bog'liq muammolar bo'ladimi, texnik qiyinchiliklarni aniqlash o'qituvchilarga ularni samarali hal qilish uchun strategiyalarni ishlab chiqishga yordam

beradi. Ushbu muammolarni hal qilish orqali talabalar mustahkam poydevor yaratishlari va fortepiano chalish ko'nikmalarini oshirishlari mumkin [1].

Barmoq ishi yoki barmoq texnikasi deb ham ataladigan aplikatura, fortepiano chalish paytida barmoqlar tomonidan bajariladigan muayyan harakatlar va harakatlarni anglatadi. Bu aniq va ifodali musiqa ishlab chiqarish uchun barmoqlarning aniq joylashishi, tezligi va muvofiqlashtirishni o'z ichiga oladi. Aplikatura tarozilar, arpejjioslar, akkordlar va murakkab parchalarni o'ynash uchun zarurdir, chunki u kalitlarni oqim va boshqarish imkonini beradi. Barmoqlar harakati fortepiano chalishning asosini tashkil qiladi. Bu fortepianochiga klaviaturada harakat qilish, turli texnikalarni bajarish va musiqaga jon berish imkonini beradi. Barmoqlarning to'g'ri harakati toza va aniq notalarni, tugmalar orasidagi oson o'tishni va iboralar va dinamika orqali his-tuyg'ularni ifodalash qobiliyatini ta'minlaydi. Bu fortepianochining musiqiy mahorati va texnik mahoratining to'liq imkoniyatlarini ochishning kalitidir.

Talabaning aplikatura va barmoq harakatlarini bajarish qobiliyatini baholashning asosiy usullaridan biri diqqat bilan kuzatishdir. O'qituvchilar o'quvchilar barmoqlarini tugmachalarga qanday joylashishini kuzatadilar, har qanday nomuvofiqlik yoki noto'g'ri qo'l shaklini qayd etadilar. Shuningdek, ular tarozilar, arpejjioslar va boshqa mashqlar paytida barmoq harakatining ravonligi va aniqligini tahlil qiladilar, kuchlanish, qattiqlik yoki nazorat etishmasligi belgilarini qidiradilar. Talabaning qobiliyatini baholashning yana bir jihati barmoqlar mustaqilligi va muvofiqlashtirishni baholashni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar ushbu ko'nikmalarga qaratilgan maxsus mashqlarni belgilashlari mumkin, masalan, har bir barmoq bilan turli xil notalar o'ynash yoki murakkab naqshlarni bajarish. Ular o'quvchining har bir barmog'ini mustaqil ravishda qanchalik yaxshi harakatga keltirishini va izchil va musiqiy iboralarni yaratish uchun ularni uyg'un tarzda muvofiqlashtirishini kuzatadilar.

Talabalar ko'pincha barmoqlarning to'g'ri joylashishi va qo'l shakliga erishishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Barmoqlarni bo'shashgan va tabiiy holatda joylashtirish qiyin bo'lishi mumkin, ayniqsa klaviaturaning turli joylari o'rtasida o'tish paytida. O'qituvchilar mushaklar xotirasini rivojlantirish va barmoqlarning to'g'ri joylashishi va qo'l shaklini rag'batlantirish uchun mashqlar orqali talabalarga ko'rgazmali yordam berishlari mumkin. Barmoqlarning mustaqilligini rivojlantirishva artikulyatsiya ko'plab talabalar uchun to'siq bo'lishi mumkin. Har bir barmoq bilan turli xil notalarni chalish uchun zarur bo'lgan muvofiqlashtirish silliq va bog'langan tovushni saqlab turishi mumkin. O'qituvchilar kuch, epchillik va mustaqil nazoratni rivojlantirish uchun maxsus barmoqlar yoki barmoqlar guruhlarini ajratib turadigan mashqlardan foydalanishlari

mumkin. Amaliyot va qat'iyat orqali talabalar asta-sekin bu qiyinchiliklarni engib o'tishlari va umumiy o'yin qobiliyatini yaxshilashlari mumkin [2].

Aplikaturani bajarish qobiliyatini oshirish va fortepianoda barmoq harakatini yaxshilash uchun barmoq kuchi va epchilligini rivojlantirishga qaratilgan mashqlar bilan shug'ullanish muhimdir. Tarozilar, arpejioslar va barmoqlarni mustahkamlash mashqlari kabi mashqlarni muntazam ravishda mashq qilish barmoq mushaklarini qurish va nazoratni yaxshilashga katta hissa qo'shadi. Mustaqil barmoq harakatlarini o'z ichiga olgan barmoq mashqlarini qo'shib ko'ring, masalan, trillarni mashq qilish yoki barmoqlarni almashtirib tarozi o'ynash. Bu sizning barmoqlaringizning epchilligini yanada oshiradi va murakkab parchalarni o'ynashda yaxshi moslashuvchanlik va aniqlikni oshiradi. Sekin boshlashni va tezlikni asta-sekin oshirishni unutmang, chunki barmoqlaringiz harakatlar bilan qulayroq bo'ladi. Barmoq mashqlaridan tashqari, qo'l va barmoqlarning joylashishiga e'tibor berish yaxshi aplikatura va barmoq harakati ko'nikmalariga erishish uchun juda muhimdir. Qo'llaringiz tugmalar bilan to'g'ri tekislanganligiga va barmoqlaringiz egri va bo'shashganligiga ishonch hosil qiling.

Foydali usullardan biri - o'ynash paytida qo'lingizda kichik to'pni ushlab turishni tasavvur qilish. Bu tabiiy ravishda barmoqlarning egilgan holatiga yordam beradi va qo'lning bo'shashgan holatini saqlashga yordam beradi. Bundan tashqari, bilak va qo'llarda kuchlanishdan qochish kerak, chunki bu barmoq harakatiga to'sqinlik qilishi va texnik qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Sizga mos keladiganini topish uchun qo'l va barmoqlarning joylashishini aniqlash bo'yicha turli mashqlarni sinab ko'ring. Esda tutingki, qulaylik va harakat qulayligi sizning o'yiningizda ravonlikka erishishning kalitidir.

Aplikaturani bajarish va barmoq harakatini yanada yaxshilash uchun amaliyot tartibiga maxsus mashqlarni kiritish juda foydali bo'lishi mumkin. Ushbu mashqlar muayyan naqshlarga, qo'llarni muvofiqlashtirishga va barmoqlarning mustaqilligiga e'tibor qaratishi mumkin. Masalan, turli ritmik naqshlarda tarozilarni mashq qilish yoki Hanon mashqlarini o'ynash barmoqlarning chaqqonligi va muvofiqlashtirishni yaxshilashga yordam beradi. Shuningdek, siz repertuaringizdagi muayyan qiyin parchalar ustida ishlashingiz va ularni aniq ijro etish uchun zarur bo'lgan barmoq harakatlarini ajratib olishingiz mumkin. Ushbu mashqlarni niyat va diqqat bilan bajarishga ishonch hosil qiling. Har bir harakatni tahlil qilishga vaqt ajrating va barmoqlaringiz kerakli harakatlarni silliq bajarayotganiga ishonch hosil qiling. Amaliyot mashg'ulotlariga muntazam ravishda maqsadli mashqlarni qo'shish sizning aplikatura va barmoqlar harakati ko'nikmalarida sezilarli yutuqlarga erishishga yordam beradi. Mashqlardan tashqari, mos repertuarni tanlash barmoq texnikasini yaxshilashga katta hissa qo'shishi

mumkin. Barmoqlaringizning harakatini va aplikatura qobiliyatini shubha ostiga qo'yadigan qismlarni qidiring. Tez o'tishlarni, murakkab barmoq naqshlarini va qo'l holatini tez-tez o'zgartirishni o'z ichiga olgan musiqani tanlang. Talabkor repertuar ustida ishlash sizning texnik chegaralaringizni kengaytiradi va barmoq harakatlaringizni yaxshilashga undaydi. Sabr-toqatli bo'ling va vaqtingizni qiyin bo'limlarni sekin mashq qilishga, nazoratni qo'lga kiritganingizdan keyin asta-sekin oshirib boring. Repertuar tanlashda fortepiano o'qituvchisi yoki murabbiydan ko'rsatma olishdan qo'rqmang. Ular sizning joriy mahorat darajangizga mos keladigan qismlarni topishga yordam beradi, shu bilan birga aplikatura va barmoq harakatingizda o'sish imkoniyatini beradi [3].

Aplikatura va barmoqlar harakatida muvaffaqiyatingiz va yaxshilanishingizni kuzatish uchun mezonlarni belgilash va erishish mumkin bo'lgan maqsadlarni belgilash juda muhimdir. Umumiy maqsadingizni kichikroq, o'lchash mumkin bo'lgan bosqichlarga ajrating. Misol uchun, siz ma'lum aplikatura naqshlarini bajarish tezligini oshirishni yoki ma'lum bir ijro qismini mukammal ijro etish ustida ishlashni maqsad qilishingiz mumkin. Aniq maqsadlar qo'yish orqali siz rivojlanishingizni kuzatishning aniq usuliga ega bo'lasiz va sayohat davomida motivatsiyani saqlab qolasiz. Aplikatura va barmoqlarning harakatlanish ko'nikmalarini muntazam ravishda baholash va kuzatish sizning muvaffaqiyatingizni baholash uchun juda muhimdir. Yaxshilash kerak bo'lgan joylarni aniqlash uchun o'zingizni o'ynang va tinglang. Barmoqlaringiz harakatlarida vaqt, aniqlik, keskinlik va suyuqlik kabi jihatlarga e'tibor bering. Forteplano o'qituvchingiz, hamkasb musiqachilaringiz yoki ishonchli murabbiylaringizdan fikr-mulohazalarni izlang. Ular qimmatli tushunchalarni taqdim etishi va duch keladigan har qanday texnik qiyinchiliklarni qanday hal qilish bo'yicha ko'rsatmalar berishi mumkin. Bundan tashqari, muntazam ravishda o'z-o'zini baholashni amaliyot tartibiga kiriting. Amaliyot mashg'ulotlarida duch keladigan har qanday yutuqlar yoki qiyinchiliklarga e'tibor bering. Bu o'z-o'zini anglash sizga o'zgartirishlar kiritishga va amaliyotingizni shunga mos ravishda moslashtirishga imkon beradi, bu sizning aplikatura va barmoqlarning harakat qobiliyatlarini yanada samarali o'sishiga olib keladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, talabning fortepiano chalish qobiliyatini baholash va texnik qiyinchiliklarni aniqlash samarali fortepiano o'rgatishini ta'minlashda muhim qadamdir. Aplikatura va barmoq harakati fortepiano chalishda muhim rol o'ynaydi va bu sohalarida talabning malakasini baholash maqsadli yo'l-yo'riq va takomillashtirish uchun juda muhimdir. Baholash usullaridan foydalanish, umumiy muammolarni hal qilish, takomillashtirish strategiyalarini amalga oshirish, mashqlar va repertuar tanlashni o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar aplikatura va barmoq harakati ko'nikmalarini

rivojlantirishi mumkin. Taraqqiyotni muntazam ravishda baholash va kuzatish talabalarning texnik qobiliyatlarini rivojlantirish va takomillashtirishda davom etishini ta'minlaydi, natijada fortepiano chalish tajribasini oshiradi. Aplikatura va barmoq harakatiga e'tibor qaratgan holda, o'qituvchilar o'quvchilarni fortepianoda ko'proq mahorat va musiqiy ifodaga erishishga yo'naltirishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Teplov B.M. Psixologiya muzikalnix sposobnostey // Teplov B.M. Izbrannie trudi v 2-x t. T. I. – M.: Pedagogika, 1985. – 328 s., S. 42-222.
2. Rajabova D. “Fortepiano mashg‘ulotlari” (fortepiano ta’limi metodikasi) T.: “O‘qituvchi” 1994. 23 b.
3. Norbosheva, M. A. (2021). Maktabgacha yoshdagi bolalarning oila haqidagi tasavvurlarini o‘rganish. *Innovasii v pedagogike i psixologii*, 4(6).
4. Norbosheva, M. A. (2021). Analysis of kid's psychological development through national games. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 2(12), 72-75.
5. Norbosheva, M. O. (2021). Rol semi i doshkolnoy obrazovatelnoy organizatsii v formirovanii lichnosti rebyonka. *Nauka i obrazovanie segodnya*, (7 (66)), 66-67.
6. Рахматов, Ф. О., & Нуриев, К. К. (2022). Исследование плодов дыни как объекта технической переработки. *Илмий мақолалар тўплами*, 330.
7. Нуриев, К. К., Рахматов, О., Кадирова, Р. С., & Рахматов, О. О. (2015). Биоконверсия органических отходов растительного происхождения в условиях Узбекистана. In *Проблемы рекультивации отходов быта, промышленного и сельскохозяйственного производства* (pp. 468-470).
8. Джураев, А. Ж., Нуриев, К. К., & Юсуфалиев, А. (2003). Разработка высокоресурсных лап для культиваторов. *Тракторы и сельскохозяйственные машины*, 2, 42-43.
9. Raxmatov, F. O., Raxmatov, O., Nuriev, K. K., & Nuriev, M. K. (2021, October). Combined dryer with high efficiency for drying high-moist agricultural products. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 868, No. 1, p. 012076). IOP Publishing.
10. Nuriev, K. K., Nuriev, M. K., Rakhmatov, O., & Rakhmatov, F. O. (2022, August). Comprehensive assessment of the degree of flooding of soil-cutting working bodies (on the example of plow shares). In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 1076, No. 1, p. 012069). IOP Publishing.
11. Nabijonova, G. M., & Kamilova, I. A. (2025). Robson classification for caesarean section (Doctoral dissertation, O'zbekiston).